

M E T A M O R P H O S I S T R A N S Y L V A N I A E

KOÓS-KOVÁCS ISTVÁN.

1910–1937.

**„Hiába feszítik mellem vad indulatok
és háborgó erők, máglyatüzem
gyufában lobban el.“**

SZEPTEMBER tizenkettedikén a kolozsvári Zsidó Kórház nyolcas számú kórtermében meghalt Koós-Kovács István huszonhét éves író és újságíró, aki a még újságalakban megjelenő Hítel számait mint felelős szerkesztő jegyezte.

Nem volt tudományosan képzett ember és nagyarányu politikai tájékozottsága se volt. Életének a költői vérmérséklet mellett a faji fűtöttség adott értelmet. Nagyon szerette a fajtáját s ez a szeretet sodorta minden olyan csoportosulás felé, ahol „esett, szép, szomorú fejekkel négy-öt magyar összehajol“.

Zilahon született, a Wesselényi-kollégiumban végezte iskoláit. Nyiregyházára, majd Debrecenbe ment, hogy Magyarországon is leérettségizhessen. Utja már nyitva állott Pest felé, ahol egyetemi tanulmányait gond nélkül folytathatja. A feltételek azonban szigorúak: hosszú ideig nem jöhet haza. A haladás egyenletes ütemébe beállított fiatal Kovács István maga is megriadt ezektől a feltételektől és elég volt édesanyja néhány kétségbeesett és aggódó levele. Vonatra ült és hazajött. A következő évben már a kolozsvári bölcsészeti fakultás hallgatója. Versek, elbeszélések, félig kész egyfelvonásosok vannak a zsebében. A Zilahon megjelenő Szilágyság már közölt néhányat ezekből. Az a Szilágyság, amely valamikor Ady Endre soraival dicsekedett. Kovács Istvánt is Ady Endre kíséri és a „hepe-hupás vén Szilágyság“. Nagyon szerette a szülőföldjét. S szavait, kifejezéseit mindig büszkén használta, szokásaival élt. Sokat beszélt a nemzetségről. Minden apai és anyai őse arról a földről származott.

Szeretett tanulni, de féltette a maga ösztönös tehetségét, s szándékosan akart megmaradni született költőnek. „Hagyjuk a mértéket a kritikusokra. Alkossunk inkább.“ – mondta. Aztán nekiült. Csikorgott keze alatt a toll, nehéz szavak és fájdalmas sorok szakadtak ki belőle, ótestementumi képek és hasonlatok, darabos előadásban, Törölt, újra fogalmazott. Lassan dolgozott,

gonddal. Szabadvers volt a formája, de kitűnő érzékkel idézi vissza a verslábakat. A *Szerelem* és az *Absolon májusi levelének* jambikus lejtése, anélkül, hogy tudta volna, hibátlan volt.

Kevés fiatal magyar írónak jutott ki az elismerés oly gyorsan, mint Kovács Pistának. Hamarosan a legrangosabb kritikai fórumok nyilatkoznak róla megbecsüléssel és biztatón, s a szokásos fokozatokat kikerülve ő egyenesen a Helikonban ír. Akkor már egészen levetkezi az Ady-hatást, valami egészen egyéni, ön-sanyargató hangot üt meg, a mindenség esendő részének érzi magát, minden erőfeszítése mögött ott látja leskelődni a pusztulást. Ez a borulátás szélesebb arányokat ölt:

*Nincs menekvés. Ősi átok ez a bozót.
Pusztulok, mint annyi jó konok legény.
Ha nem él túl apám, sirkövem se lesz.
Házamra is rátelepednek a dögmadarak. (Bozót.)*

Nem csinált szomorúság ez. Nincs benne nemzedék-probléma, de az emberi életet nem tartja értékesebbnek, különösen tiszteltetreméltónak, ha benyúlik az időbe. A szellemileg pusztuló embert egész tárgyilagosan tanulmányozza éles, reális látással. A nagy vegetáció részesei vagyunk, az anyag martalékaul dobott oda minket, a teremtés, a feltámadás egyszerű körforgás. Gyönyörűen írja meg ezt *Hónapos szobámban* című versében, ahol az asztalról eszébe jut az erdő, melyben az asztal élt, még fa korában. Igazi panteizmus ez. A tengerikagyló sorsa ősi emberi sejtésekkel forr egybe s az Isten valami nyugalmas erdőszélen felkőnyökölve nézi őt...

Nem volt vérbeli lírikus. Úgy tetszik, hogy kísérletek voltak versei: megközelíteni egy olyan prózai nyelvet, mely egészen egyéni és szinte énekesen ritmikus. Verseivel egyidőben elbeszéléseket is ír. *Márta, aki nem él* című novellájában csaknem hiánytalanul látjuk már elbeszélő készségét és prózai kifejező erejét. De *Isten szegény költőjében*, Dull Demeter alakjában Szabó Dezső-i figurát kapunk. Meg nem értett zseni, aki öngyilkos lesz, de a víz elsodorja a civilizációtól messze s mialatt ő idilikus környezetben új életet kezd, a városban emléktáblával látják el szülőházát és nagyszabású ünnepléssel hódolnak emlékének. Dull Demeter a városba téved s kellő utálatall nézi a komédiát. Az előadás módja is Szabó Dezsőies, de kifejezései és hasonlatai meglepőek, rövid leírásai sajátosan groteszk, különcködők és fanyarok. *Kertek* című elbeszélésében már olyan problémákat old meg, melyekkel kevés elbeszélőnk bírkózik meg sikerrel. A bérház udvarán, a lakók részére kifarcellázott kertcskében megindul az élet. A kertek tulajdonosai a jellemzés folyamán másodrendű szerepet játszanak, a tulajdonképeni jellemzésüket a kertek adják. Oroszosan sötét képek követik egymást, könyörtelen valóságlátás jellemzi az elbeszélést. Talán az első írása Kós-Kovácsnak, ahol visszafajított és leleplezett humánuma kitör s az olvasó bepillantást nyer igazi érzelmi világába. Később mind teljesebbé és teljesebbé válik e humánus. Az elnyomott magyarság dacos büszkesége s a szociá-

lis lelkismeret előtörése jellemzi újságírói pályafutását. A nagyközönséggel való mindennapos közelség feloldják magábaforduló zord erőfeszítéseit. Önmarcangoló kínlásait – úgy látszik – már már kiírtják belőle a mindennapok. Szerelmes lesz s szemünk elé rajzolódik a vágyalom, mely félig-meddig maga. *Szerelem* című verse és *Vallomás* című elbeszélése valakihez szólnak. Gyönyörű, férfias hangok. A legényélet zordságából vágyódás az otthon után, álmódzás egy asszonyról, a feleségről, vágyakozás utódok után. A lélek szélsőséges tornáit a polgári világ életformái egyensúlyozzák. De még nem nyugodt. A groteszk elbeszélések sorozata következik. A *Biálík*, melyben az emberi kultúrát állítja pelengérré, a *Négy lábú angyal*, melyben megrendítő hatással írja le egy nyomorék gyermek halálát. Még mindig kísérti a magány, a remeteség, a visszavonulás ösztöne.

Kifejezése is megtisztul, nyelve egyre csiszolódik. *Gyilkosok* című elbeszéléseben megmutatja, hogy a legigényesebb prózai kifejező eszközök birtokába van és bármilyen feladat megoldására kész. Hozzáfog régóta tervezett regénye megírásához. A javaiból kivetett és tengődésre ítélt magyarság sorsa foglalkoztatja. Éleslátása az újságírás évei alatt fokozódott. Nagy kisebbségi regényt tervez. Másik dédelgetett terve: megírni gyermekéveit és diákorát. A háborus, forradalmas gyermekről akart regényt írni, aki a nagy dolgok tövében magára hagyva okoskodik s játékaiban a nagyok komoly dolgait követi.

Nagyon szerette az igazságot. A méltánytalanság és rosszság hallatára felborult benne minden nyugalom, tudott haragudni és gyűlölködni. Nemes gyűlölet volt ez: a tisztaság és fiatalság megnyilatkozása. De a halálos ágyán fáradtan intett: „Nem haragszom senkire. Mondjátok meg, hogy senkire se haragszom.“

Halála irtózatos volt. Nehéz obulusokat fizetett szomorú huzsonhét évéért.

Nem maradtak utána vastag kötetek, de az a néhány miniatűr, amit itt felejtett, hirdetni fogja, hogy művész volt, de torzó maradt anélkül, hogy kirajzolhatnánk be nem futott útját. Vajjon mi lett volna, ha életben marad?

KOVÁTS JÓZSEF

A MAGYAR PÁRT SEPSISZENTGYÖRGYI NAGYGYÜLÉSE.

NÉGY ÉV telt el a Magyar Párt legutolsó nagygyűlése óta, kisebbségi életküzdelmünknek új és legfájóbb sebeit hozó négy esztendeje. Alatta magasra csapott fel a nemzeti türelmetlenség lángja s megismertük a „történelmi jóvátétel“ igazságszolgáltatásának bennünket sújtó ítéletét. Jelek mutatták, hogy a megriadt magyarság menekülő ösztöne hogyan, hányszor és mennyire ke-

reste az összesereglések alkalmát. A felelősek szavát hallani, a sokaság hitén felbátorodni, megújult erőre kapni és új feladatvállalásokkal megterhelődni akart. Tudta, hogy magabizóvá teheti az együttmenetelők lépéseinek, kemény üteme s nem-csüggedővé a közösség biztonságérzete. Erezte jobban, mint bármikor, hogy szüksége van a nagy kibaszélésekre, életkérdéseinek széles és szabad megtárgyalására, a csend s látszatnyugalom helyett a mozgalmasság mindent és mindenkit elkapó sodrására. Új erők, módszerek és fegyverzetek felkutatását akarta, hogy a veszedelem napjai ne a sorok széthullását, hanem összekovácsolódását hozzák magukkal. S mint mindig, mikor a láthatár borul, több lett a tennivágyás, nagyobb a segíteniakarás s erősebb az önös szempontokat fegyvelmező hajlam. így érthető a sokat remélő várakozás, mely a gyűlést megelőzte, az ércesebb hang, melyen az megszólalt, s az ünnepi megérzés, mely azt áthatotta.

Magasztos és felemelő kifejezője volt e gyűlés új történelmi erők sodrába került kisebbségi életünk vívódásainak. A demonstráció s annak ünnepelesen bátor hangja nem is maradt hatástalan. Tömegeink felfigyeltek, mert ráismertek benne saját hangjukra, s a megnyilatkozás őszintesége nem hagyta közömbösnek a többségi nemzet sajtóját sem. Fekete csokorba kötve kaptuk a négy éves „szabadelvű“ kormányzás minden jogfosztását s kétségtelenné vált előttünk a számbeli jelentéktelenség terhét viselő parlamenti csoport férfias és becsületesen magyar helytállása. Imponáló volt a gyűlésnek sa megelőző szakosztályi megbeszéléseknek politikai komolysága, felemelő lendülete s a továbbküzdés nemes szándéka, biztató az akarat és érzelem egysége, mely a szebb jövő kikényszerítését bizton ígéri-

Mégis visszamaradt a kielégületlenség érzete bennünk,

1. Nem kétséges, a kisebbségi politikának kettős arculata van. Egyik kifelé néz, vigyázva a veszedelmeket, a másik befelé tekint. A hatalommal szembeni védekezés csak külső vetülete a belső munkának és nemzetszervező tettek. Súlya belülről adódik, gyökere is ott van, lendítő erejét onnan kapja, módszerei és eszközei belülről fakadnak. A társadalomszervezés, belső jogvédelem, gazdasági erőgyűjtés s pártkiszélesítő munka adják meghatározását a kifelé való csatározásnak. Nem vitás, hogy a kisebbségi népszervezetnek ugyanolyan elágazású feladatai vannak a politika, gazdaság és kultúra terén, mint a saját állami életét élő nép kormányzatának. A kisebbség, mely csak a többséggel való viszonyát rendez, önmaga felé még nem teljesítette minden feladatát. Nekünk pedig magunk felé sok tennivalónk van. Ezért szerettünk volna hallani belső magyar életünk alakulásáról, nemzetösszefogó, megtartó és irányító tevékenységünk eredményeiről, korábbi gyűlések határozatainak végrehajtásáról.

Pártunkat közhit szerint úgy tekintjük, mint egyetemes magyar életünket képviselő Nemzeti Szövetséget s feladatokkal is eszerint terheljük. Legutóbb Gazdasági Tanács alakítását, mezőgazdasági terményértékesítés szervezését, iskolánkivüli népnevelés megalapozását és egyebeket raktunk vállára határozatilag.

Mi mást jelenthetne a tennivalók megvizsgálása, a szükségességek felismerése és követelményként való kihirdetése – a magyar munkaterületek egészét magábanfoglaló intézményre nézve, mint kötelezettséget a felismert teendők elvégzésére és megbízást a részeit alkotó intézmények által való megvalósításra. A gondolatok azonban nem váltak tettekké s még a hivatalos sajtó útján való köztudatformáló népszerűsítésük is elmaradt. Lám, most megint ráróttuk a bankkoncentráció s gazdasági önellátás feladatait, a színi kultúra védelmét, a nemzeti sport megszervezését, az egészségvédelem ellátását és másokat. Azt hisszük, fikció alapján állunk s ferde a látószög, melyből a Pártra tekintünk. Csak olyant várhatnánk tőle, minnek végbevitelére képessége, hatalma, engedelmeskedő végrehajtó szerve van.

2. Új és meglepő volt, ahogy a nagygyűlés a munkáskérdésben, gazdasági szervezkedésünk ügyében s az ifjúság dolgában megnyilatkozott. Senki sem kételkedhetik a hang és szándék őszinteségében, mely a magyar munkás sorsának mélységes átérzésével s a testvériség szeretetével fordult a munkásosztály felé, hívó és váró szóval tárva ki a Párt kapuit. Kérdés azonban, hogy elég-e ez s a kezdeményezés nem tenne-e többet? Elfogultságok és előítéletek levetkőzésére volna szükség mindkét oldalon s a kölcsönös jóhiszeműség bizalmára. Az új nemzedék, mely Marosvásárhelyen nem sokkal utóbb összegyűlt, – ha követte is a sanda gyanu, – elhatározó lépést tett e téren s rámutatott, hogy egyforma a vágy minden oldalon a nemzeti egység megteremtésére. Mi is lehet ma legfőbb célja a kisebbségi politikának, mint a széles népi rétegek érdekeinek védelme, anyagi és erkölcsi vagyoniállományának megőrzése s a tömegek kulturális, gazdasági és társadalmi színvonalának minél magasabbra emelése. A nemzetközösség – mint minden más közösség is – akkor teljes és valóságos, ha azt különállásukban és szabadságukban tisztelt egyének önkéntes, tudatos és felelősségteljes társulása hozza létre s tartja össze a magasabb közösségi érdekek parancsolta fegyelem kötelékével. A nemzeti öntudat megtartója és emelője a politikai öntudat, ennek kiképzését pedig csak a politikai cselekedtetés adhatja. Ezért népünk minden rétegének és osztályának ott van helye politikai intézményeinkben, súlyuk, számuk és jelentőségük szerint. Nemzeti küzdelmünknek népi erőkből kell fakadnia, belőle, vele és érte kell előrelendülnie. Eszünkbe jut a volt román kisebbségnek a demokrácia erejéből táplálkozó nemzeti harca s az a román társadalom, mely egyszintre hozta minden tagját – püspöksüvegtől a bocskorig – a nemzet magasabbrendű céljai előtt. Szerettük volna, ha a munkáskérdés nemcsak ünnepélyes deklaráció formájában került volna napirendre, hanem a szakosztályi munkán át, minden részletében megvizsgálva, feldolgozva és megvilágítva, mint gyakorlati megoldást váró feladat tüzetett volna a Párt vezetősége elé.

Éppen az előkészítés hiánya miatt tartjuk téves lépésnek a kisebbségi gazdasági autarchiának, mint legfőbb nemzetgazdasági alapelvnek, hivatalos helyről és személy részéről jövő kihirdeté-

sét is. Nagy horderejű és sok elágazású kérdés, mely a közgazdasági szakosztály alapos megvitatását igényelte volna. Így a politikai vezéreszme jogát nyerte anélkül, hogy szakelőadásokon át a problémakör mélyére tekinthetünk volna. Ez esetben bizonyára kiderül, hogy az úgynevezett *kisebbségi önellátás* és a tulajdonképeni értelemben vett *gazdasági autarchia* – nagy, önálló és jobbára tekintélyelvű nemzetek törekvése a gazdasági függetlenülés és elzárkózás irányában – nem azonos fogalmak. A társadalmi *összezárkózás* és a gazdasági *elzárkózás* fogalmai között nagy távolságok vannak, s amit mi legfőbb irányelvként követhetünk: a kisebbségi nemzetgazdaság önérdekűségének határozottabb követése, a nemzeti vagyon és jövedelem felett való tudatosabb és éberebb örökös, a faji szolidaritás parancsainak, az önszegély és kölcsönös támogatás elvének jobb érvényesítése gazdasági életünkben. Ime most e miatt csatározik velünk a szélsőséges román sajtó, fegyvert kovácsol ellenünk a kisebbségi autarchiából, tudatos elzárkózást és bontó szándékot emlegetve ellenintézkedéseket sürget. Így csak az ódiúmat viseljük valaminek, ami nincs meg és nem is lehet meg.

Figyelemreméltó szavak hangzottak el az ifjúság felé is. Tévedés ne essék, nem az iskola padjaiban ülő fiatalságról van szó, hanem a végzett, jobbára családos, 30–40 év közötti „fiatalokról”. Arról az új nemzedékről, melyre előbb-utóbb a természet örök rendje szerint a vezetés feladata hárul. Örömmel hallottuk a fiatalság nyíltan tanuskodó barátjának, a bányászati tagozat nagyrabecsült elnökének szavait, s a cselekedetet is, mely az intézőbizottságot 2–3 új nemzedékivel létszámon felül kiegészítette. Nem sok, de ha a választatás jó volt, a fiatal lendület és akarás bizonyára pótolni fogja a számbeli fogyatékoságot. A Vásárhelyi Találkozó után, mely a rátermettség, tudás és felelősségérzet tanúsítása mellett új látást, egységbe foglaló szemléletet s az emelkedett szellemiség jegyét hozta magával, energiák és jószándékok tovább sehol sem heverhetnek. Nemzetcsaládnak kell megalakulnia, hol az érintkezés fesztelenségében, a családi szellem közvetlenségében s az egymástkeresés igyekezetében maguktól szűnnek meg a formák kérdései, s nem probléma többé a hívás vagy odamenés, a megbízás vagy feladatkerés előbbisége.

3. Még a világnézeti különbözőségeknek arról a visszatükrözéséről kell szólnunk, melyet a párt szelleme mutat. Helyes, ha a párt vezetősége összetételében visszaveri társadalmunk gondolkodásbeli széttördeltségének képét s helyet kap benne minden árnyalata a világszemléleteknek. De talán mégis *kifelé* csak a közös szempontokban megegyezett nézeteknek kellene jelentkezniük. A hallgató, ki a megnyilatkozásokra figyel, homályosan sejti, hogy valahol a gondolatok mélyén a dolgok nem egyeznek, s a rendszerező elme hasztalan próbálja az összeegyeztetést. Vajjon az elnöki megnyitónak „a román közéletben amúgy is hitelét vesztett demokratikusság fokozata felett való hasztalan elméleti vitatkozást” elutasító szavai, avagy a kisebbségi autarchia ex katedra kihirdetése – hol találkozik a munkástömegek felé megnyilat-

kozó szabadelvű demokrácia felfogásával. Kérdések vannak hasonlók, melyek homályossá teszik a látást és zavarossá azokét is, akik ránk tekintenek.

Érezzük, hogy azonos látásra, adottságokat és tényeket számbavevő, a megvalósítás lehetőségeivel okosan számoló egységes tervre és széles horizontokat bejáró, nagyvonalú elgondolásra van szükség. Egységes tervre és egységes elgondolásra, mely magába foglal minden egyetemes jellegű igényt s megvalósításánál megkeres minden erőt, szándékot, dolgozó kezet és gondolkozót. A megnyilatkozott bizalom és nagyrabecsülés, mely az eddigi vezetést megtisztelte, bizonyára ezt reméli.

PETROVAY TIBOR.

A SZÉKELYFÖLD IPAROSÍTÁSA.

A VÁSÁRHELYI TALÁLKOZÓN, midőn azokat a módokat, formákat és lehetőségeket kerestük, amelyek megmaradásunkhoz és megerősödésünkhöz hozzásegíthetnek, független anyagi életünk biztosításának kérdését is meg kellett vitatnunk. Minden nemzet függetlenségének lényeges kelléke, hogy önálló gazdaságpolitikája legyen, amelyet saját gazdasági érdekei szerint intéz. Nem tagadható, hogy kisebbségi sorsban élő népnél önálló gazdaságpolitikáról aligha lehet beszélni, de az is kétségtelen, hogy a kisebbségi népnek is van lehetősége arra, hogy gazdasági tevékenységét a maga nemzeti szempontjai szerint irányítsa. Ott, ahol egy kisebbségi nép egészen önálló településterületen lakik s a különböző gazdasági ágak is mind az ő kezében vannak, aránylag legkönnyebben keresztülvihető, hogy a gazdasági erőforrásokat saját nemzeti céljainak szolgálatába állítsa. A romániai magyarság első sorban a Székelyföldön lakik egységes, nagyobb tömegekben és így gazdaságpolitikai elgondolásainknak is különösképen erre a területre kell irányulniuk.

A Székelyföld birtokviszonyai azt mutatják, hogy a székelység nagyrésze törpebirtokos, aki kevés földjén csak akkor tud megélni, ha valamilyen mellékkeresetre is szert tud tenni. A 10 holdon alóli földtulajdonosok száma 4–5-ször akkora, mint a 10 holdon felülieké. Hozzá kell vennünk ehhez az adottsághoz az alacsony gazdasági kulturát, egyoldalú termelésünket, a rossz értékesítési viszonyokat, a mezőgazdasági hitelek hiányát, valamint a közel 30 százalékos adóterheket, s akkor be kell látnunk, hogy népünk nagy része nem képes magának otthonában a megfelelő életszínvonalat biztosítani. A falusi élet nyomorúsága és reménytelensége a város felé hajtja az embereket. Ez a vándorlás csak akkor lenne megnyugtató, ha együttjárna vele a városi ipar és kereskedelem fejlődése is, valamint, ha nem volna az elvándorlók

egyrésze nemzetiségében is veszélyeztetve. Így azonban, munka és megélhetés hiányában, az otthonától elszakadt székelység jelentős része kiszolgáltatva és céltalanul hányódik az ország egyik szélétől a másikig, lelki élete, erkölcsisége elpusztul, míg végül az egész ember nemzete számára elvész.

Enneka népnek a maga földjén való megtartása egyik legnagyobb feladatunk. Első lehetőségként a mezőgazdasági termelés színvonalának emelése kínálkozik. Például Csíkmegyében 1915-ben még 39% volt az ugarterület, Udvarhelyen is 31.7%, noha ugyanakkor Erdélyben átlag csak 22.9%-ot tett ki az ugar. Igaz, a háború utáni belterjesebb gazdálkodással egyre csökkent ország-szerte az ugarterület és ezen a téren még további csökkenés is várható, ha a fokozottabb állattenyésztéssel a takarmánytermelés is növekedni fog. A székelyeknél a szabadgazdálkodást még aránylag kevés községben vezették be, a háború megakadályozta a tagosítást, a művelési módok is elég távol állnak a nyugati államo-kétól. A mély őszi szántás, tarlóbuktatás, a mezőgazdasági gépek, okszerű trágyakezelés még igen sok helyen alig ismert fogalmak. A háromfordulós rendszer a gazdálkodást egy mintához köti és igen sokszor megakadályozza a szabadabb, többoldalú és eredményesebb gazdálkodást. Bár, szerencsére a helyzet egyre javul, mégsem alaptalan az az aggodalom, vajjon emelhető-e mezőgazdaságunk jövedelmezősége annyira, hogy a Székelyföld egész népének emberi megélhetését biztosítsa? Az eddigi eredmények alapján erre kevés reményünk lehet. Hiszen még igen kedvező gazdasági években is a 3 székely megye 4–500 ezer métermázsza gabona behozatalára szorul, hogy szükségleteit fedezni tudja. Erdélyben hozzávetőleg 3.80 métermázsza gabonaszükségletet lehet egy lélekre évente számítani. Rossz gazdasági évben azonban Csíkmegyében még az egy mázsát sem éri el a fejenkénti átlag s a többi székely megyék helyzete sem sokkal kedvezőbb. Igaz, itt az erdő-kitermelés, fuvarozás, állattenyésztés tetemes jövedelemtöbbletet jelent és azt is tudjuk, jobb vetésforgó, jövedelmezőbb növények termelése, az állattenyésztés felkarolása, okszerűbb talajművelés jelentős javulást hozhat. De azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a mezőgazdasági népesség az év 365 napjából csak 130–150 napot tud hasznosítani s így tulajdonképpen állandó munkanélküliséggel találkozunk. Ez régen nem jelentett akkora veszedelmet, de ma, amikor a mezőgazdaság jövedelmezősége a legalacsonyabb fokra zuhant, a székelység erdőkitermelésből származó jövedelmei pedig lassan elapadnak, komoly aggodalomra ad okot. Nemrég olvashattunk érdekes tanulmányt arról, hogy az ország 9 millió mezőgazdasági lakosa két és egyegyedmilliárd munkanapot tudna felhasználni, de hasznosítani csak 1,300 milliót tud, tehát ezeknek a jövedelméből kell a többi 950 millió munkanapra is fenntartását fedeznie. *Ennek a fedezetnek egy részét megtalálhatja, ha jobban, jövedelmezőbben gazdálkodik, az eddig felhasználatlan munkanapok pedig hasznosíthatók lennének a Székelyföld iparosítása, különösen a házi- és mezőgazdasági iparnak a fejlesztése és természeti kincseinek észszerűbb kihasználása útján.*

Az iparosítást egyrészt gazdasági szempontok követelik: nyilvánvalóan több értéket termel egy társadalom, amelyik nyers-termékeit feldolgozva viszi piacra és a feldolgozás hasznát is a maga számára biztosítja, mint az olyan, amelyik megreked a mezőgazdasági termelésnél. De követelik az iparosítást a szociális szempontok is: elhelyezkedést kell nyújtani a faluból elvándorló lakosságnak, meg kell kötni a különben elvándorolni kénytelen tömegeket. Erre a szempontra való tekintettel elsősorban olyan iparágakra kell gondolnunk, amelyek falun, esetleg mellékfoglalkozásként gyakorolhatók és nem vonják el a földmívest földjétől, hanem szabad munkanapjait vagy családtagjai idejét hasznosítják jobban. Erre eddig is találtunk életrevaló példákat, – így az újabban szép fellendülést mutató székely szövőipart. Tehát nem ipari központok kialakítására, hanem az *ipar decentralizációjára, falvakra való kiköltöztetésére gondolunk*, olyanformán, hogy a mezőgazdaságnak minél nagyobb részesedést keressen a feldolgozó ipar nyersanyagellátásában. A falvak iparosítására Ford 5200 falusi üzeme szolgáltat érdekes példát, általában a mezőgazdaságnak az iparral való ilyen szoros összekapcsolása ma jellemző tünete a gazdasági életnek.

Mindenesetre el kell ismernünk, hogy a Székelyföld jelenlegi helyzete nem valami biztató az iparosítás szempontjából. A Székelyföld a háború előtt is egyik legelhanyagoltabb területe volt az országnak. Abban az időben leginkább a fűrészüzemek virágoztak a Maros, Olt és Küküllők völgyében. A fűrészgyáron kívül volt néhány szesz-, sör-, ecet-, bőr-, szikvíz-, bútor-, cukor és dohánygyár, de Udvarhely és Csíkmege gyári malmai nem termeltek évi kétmillió korona értéket sem. Háromszék- és Udvarhelymegyéknek fém- és vasipara alig volt, bőripara sem számbajövő, textiliparról csupán Háromszékmegyében beszélhetünk. Egyes vasútvonalainak teherforgalma évente még az 1000 tonnát sem érte el. Igaz, a háború után tömegesen alakultak gyár-vállalatok, mert a konjunktúra alatt felhalmozódott tőkék elhelyezkedést kerestek, de az újonnan alakult vállalatok nagyrésze pár év alatt felszámolt, csődbe jutott vagy megszűnt. Brassó-, Csík-, Háromszék-, Udvarhely és Marostordamegyékben ma kb. 400 az ipari vállalatok száma, a befektetett álló tőke a másfél-milliárd lejt is meghaladja, a felhasznált lőerők száma is 32.461-ről 50.778-ra nőtt meg, de szociális szempontból a helyzet nem jelent javulást, mert a foglalkoztatott munkások száma közel 5000-rel, 23 ezerre csökkent. Ez a csökkenés még szembetűnőbb, ha megyénként vizsgáljuk a helyzetet: egyedül Brassó mutat lényeges emelkedést, a székely megyéknél azonban jelentős visszaesés mutatkozik. Az iparnak fejlődő része nem a tulajdonképeni Székelyföldre, hanem a peremterületekre, elsősorban Brassóra és Meggyesre esik. A székely elvándorlás is elsősorban ezek felé a városok felé irányul és így ezeknek nemzeti szempontból való megerősítésére különös gond fordítandó.

Tisztában vagyunk azzal, hogy az iparosítás nem könnyen és nem is rövid idő alatt megoldható feladat. Ha a megoldási módo-

kat keressük, elsősorban a magánkezdeményezés szerepére kell gondolnunk. Ennek feltételei a ma olyan sokat emlegetett általános gazdasági nevelés és megfelelő közhangulat kialakítása. Igen komoly eredményekre számíthatunk azonban *szövetkezeti szervezkedés útján* is. Ezen a téren eddig is találkozhattunk néhány eredményes kísérlettel, malomüzemekkel, mészégetővel, fűrészüzemmel, kenderfeldolgozó gyárral és különösen sok tejszövetkezettel, újabbban tejfeldolgozó gyárakkal, amelyekkel a magyar jellegű élelmiszeripar első alapkövei tétettek le. Egy-egy ilyen üzem jelentősége nem csupán abban van, hogy néhány munkásnak megélhetést nyújt, hanem abban is, hogy befolyást tud gyakorolni a vidék termelésére és jövedelmezőbb gazdasági ágak bevezetését teszi lehetővé (pl. kenderfeldolgozó gyár).

Nagyobb ipari vállalatok azonban ezen a módon aligha létesíthetők és ezért szükség lenne hitelpolitikánk olyan irányu befolyásolására, hogy *nagyobb bankjaink tőkefeleslegeiket elsősorban a Székelyföldön igyekezzenek elhelyezni* s különös figyelemmel legyenek ott az iparban kínálgató lehetőségekre. Pénzügytechnikai szempontból ez talán leginkább tőkeközpontosítással és egy közös terv létesítése mellett volna megoldható úgy, hogy minden bankunk mérsékelt kamat mellett vagy kamatmentesen bocsátana bizonyos tőkét rendelkezésre. Mindenesetre a megoldásnak számos módja lehet, hiszen nagybankjaink eddig is igen sok ipari vállalatot tartottak fenn, méltányos tehát az a kívánság, hogy magyar betétesek megtakarított pénzével első sorban magyar gazdasági célokat mozdítsanak elő és helyezték át működésük súlypontját vagy legalábbis irányítsák kihelyezéseik jelentős részét a Székelyföld felé.

A gyakorlati tervek vagy intézkedések rendkívüli felelősséget kívánnak és kidolgozásuk igen nehéz. Egyoldalú vagy csak a pillanatnyi lelkesedésben született javaslatokkal aligha lehetséges ezt a nagy felelősséget kívánó kérdésünket megoldani. Tisztázni kellene elsősorban a Székelyföld mai gazdasági helyzetét, számbavéve, milyenek az adottságai, mit és hogyan termel, hol és hogyan értékesít. Minden program, amely nem a gazdasági és szociális helyzet pontos ismeretén épül fel, könnyen bizonyulhat felületesnek vagy irreálisnak. De honnan várjunk komolyan átgondolt, a helyzetismereten felépülő terveket akkor, amikor gazdasági statisztikáinknak még alapkövei sincsenek letéve!?

VITA SÁNDOR.